

Mirko Križman

CANKARSKE SLOGOVNE PRVINE IN MOTIVIKA ZAGREBA V LIRIČNI SOCIALNI PROZI BOGOMIRA MAGAJNE

Gornje mesto in Kurent ter Lepa Vida

Kratek uvod

Če govorimo o slogu kot o posebnih jezikovnih oblikovanjih, potem je to jezikoslovna analiza in sodi v jezikoslovje. Pri tem je treba paziti, da raziskave ne zožimo samo na gole slovniške prvine. Tudi sama frekvenca besed ni nič drugega kot statistika. Prav tako lahko le statistično obdelamo vrste stavkov, rabo določenih oblik v fleksiji, tvorbo besed z znanimi ali novimi zloženkami ter izpeljankami itd. To so lahko odlične pomožne ali temeljne metode. Kot temeljne metode lahko rabijo v pogledu na to, kakšen je jezik v posameznem literarnem delu in v kakem obdobju. Rezultate raziskav lahko uporabimo za jezikoslovje kot tako, lahko pa razširjeno tudi za jezikovno antropologijo, filozofijo jezika¹ ali pa za stilistiko v ožjem in širšem smislu.

Če gledamo na slog širše, namreč tako, da razumemo izraz kot misel (izpoved), ki se aktualizira v oblike, se pravi, da se »vključuje v slovniško substanco kot življenje v telo«² potem gre po eni strani res za preučevanje jezika, z druge strani za preučevanje misli in izpovedi in se torej moramo nujno seznanjati tudi s psihologijo, sociologijo, zgodovino v materialnem in duhovnem smislu, v ožjem in širšem okolju, pa z biografijo posameznega avtorja.

Literatura ima posebne grafične znake (o različnih slušnih izdajah in videokasetah tod ne bomo govorili), to pa je jezik v pisni obliki. Tudi če gre za eksperimente z jezikom, je to še vedno jezik, preoblikovan jezik, so deli jezika.

Značilnosti jezika pa so njegove slovniške in semantične strukture. Zato je seveda nujno, da literarno umetnino gledamo kot nosilko semiotike, pa najsi gre tudi za zapleteno konotativnost. Po jezikovnih strukturah in po semiotičnih posebnostih lahko razločujemo posebnosti dveh literarnih del in pri tem ugotavljamo večje ali manjše različnosti ter večje ali manjše podobnosti. Vedno pa je treba vključiti širše vidike ugotavljanja značilnosti in povednosti literarnega dela. Takšna je raziskava sloga v širšem, poglavljenem smislu.

Obstajajo sicer možnosti, da raziščemo literarno delo na tele načine: 1. samo kot znakovni pojav, 2. literarne znake kot nekaj relacionalnega, 3. literarne znake

¹ Na slednji dve znanstveni področji opozarja npr. Herbert Seidler v svoji knjigi *Allgemeine Stilistik*. Göttingen. Vandenhoeck & Ruprecht 1963, str. 63.

² Pierre Guiraud: *Stilistika*. Sarajevo. Izdavaško podjetje »Veselin Masleša« 1964, str. 35.

kot nekaj nesamovoljnega, 4. literarnost kot konotacijo, 5. literarnost kot mnogopomenskost.³

Če pa govorimo pri literarnem delu o jeziku in slogu, kakor to počno mnogi literarni znanstveniki in kritiki, je to lahko pleonazem; lahko pa je v takem besednem paru najbolj izraženo, da gre za »gledanje na jezik v literarnometriškem funkcionalnem slogu.«⁴

Vendar občutljiv raziskovalec, ko raziskuje tak funkcionalni jezik, ne more mimo zunajliterarnih, v literaturo z jezikom vkomponiranih socioloških, psiholoških, zgodovinskih in drugih komponent, ki sestavljajo življenje posameznika ali skupin, tudi vsega naroda ali človeštva. Včasih je tudi reza na lirična izpoved pretanjena družbena kritika, odsev socialnih in zgodovinskih razmer.

Nemalokrat razumemo pod pojmom »družbena kritika« le izrazite omembe dogajanj in početij posameznikov ali skupin, široko pripoved, realistično, bolj ali manj simbolično ali tudi ekspresionistično prikazovanje življenjskih izsekov ali daljših dogajanj, ki jih doživlja posameznik ali skupina. Vse, kar je zunaj človeka, pa ima odsev v človekovi notranjosti, iz te pa zopet prihajajo refleksi na različna dogajanja ali obnašanja v zunanjem okolju.

Za stilistiko govorijo tudi mnogi drugi sodobni avtorji, da se ne da vnesti v jezikoslovni sistem kot raven, analogna glasoslovju, besedotvorju in skladnji, ampak lahko »ugotovimo, da prehaja dandanes stilistika vedno bolj na to, da ne bi raziskovala jezikovne oblike kot take, ampak v njeni tekstovno pogojeni veljavi in v takem njenem učinkovanju.«⁵

V modernem jezikoslovju (ki se vedno mora ukvarjati tudi s stilistiko) govorijo nekateri avtorji o *stilni analizi*, o *praktično stilni kritiki*, o *stilni normiranosti* in o *jezikovni negi*. Poudarjajo tudi pomembnost *funkcionalnega sloga*. Pri tem govorijo o »zvezi sloga in funkcije kakega besedila (ali kake besedne zvrsti)« in prihajajo do veljave *slogovni tipi*; poznamo tudi opozorila na povezave z antično retoriko, ki je tudi danes stilistiki »sosednja disciplina.«⁶

Tudi če to velja za slog uporabe jezika nasploh, velja ravno tako ali pa še bolj za rabo jezika v književnosti. Tekstovno ali kontekstualno dogajanje izraza imamo v jeziku samem (gre za jezikovni kontekst) in pa v zunajjezikovnem dogajanju. To slednje je lahko videno sinhrono ali diahrono, lahko gre za neposredno opazovanje in beleženje, lahko gre za spominjanja, lahko imamo večje ali manjše domišljjsko preoblikovanje življenjskega konteksta, njegovih izsekov.

Za slogovne spremembe je značilno, da se najprej pojavlja novo izražanje sporadično (kot neke vrste interpolacija), potem se razvijajo slogovne epohe.

Staro pa se vedno prepleta z novim, kajti novega jezika kot sistema noben pisec ne iznajde. Če z njim eksperimentira, so to pač eksperimenti z nečim že obstoječim. Gotovo pa se jezik na daljšo dobo tudi spreminja, toda to so spremembe prvin sistema, ki potem omogoča nove slogovne prvine.

Poznamo literarna obdobja in slogovna obdobja, literarne šole, vplive velikih avtorjev. Prav tako pa dobro poznamo namerno ali nenamerno posnemanje. Gre lahko za večnost, za vrline ali nebogljenosti posnemovalca, lahko pa tudi za podobnost snovi, tem in motivov, za sorodnost analiz, gledišč in slogovnega habitusa.

³ Andrés Horn: *Das Literarische*. Berlin. New York. Walter de Gruyter 1978, str. 67 in dalje.

⁴ Krunoslav Pranjič: *Jezikom i stilom kroz književnost*, Zagreb. Školska knjiga 1986, str. 5.

⁵ Wolfgang Fleischer, Georg Michel: *Stilistik der deutschen Gegenwartssprache*. VEB Bibliographisches Institut Leipzig 1977, str. 23.

⁶ Hadumod Bussmann: *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart. Alfred Kröner Verlag 1990, str. 737 in dalje.

Sam vpliv torej lahko pride tudi zaradi podobnih družbenih, kulturnih razmer, zaradi podobnih doživetij in doživljanj sveta nasploh, se pravi, zaradi podobnosti psihološko-mentalnih osnov.

Kljub podobnostim, ki so nastale zaradi tega ali onega vzroka, pa je res, da »je vsaka dobra proza, vsaka dobra poezija, kvalitativno nov poskus.«⁷

Tudi če je kak strokovnjak uporabil v zvezi z raziskavo sloga predvsem pojem jezik in vse njegove kategorije, se je skoraj vsakdo moral ozreti tudi na zunajjezikovne pojave, ki odsevajo v jeziku in o katerih jezik kaj pove.

Tako je npr. zagrebški raziskovalec slogovnih prvin in pojma sloga nasploh Krunoslav Pranjč, ki uporablja v svojih analizah mnoge jezikoslovne prvine, moral pri analizi Matoševe proze možno poudariti, da pri njem ne smemo prezreti neusmiljenega družbenega kritika, ki je »pisal o vsem, o bolnem in svetlem ... posebno o ljubljenskem Zagrebu ... da zagrebške stavbne gornjemestne značilnosti s priseljajem in dolnjemestne značilnosti s prisavjem (Kaptol-Grič – Donji grad) reflektira distribucijo denarne in z njo povezane družbene moči, od katerih da izvirajo notranji antagonizmi in razcepljenost, da obstaja Zagreb in obstajajo Zagrebi ...«⁸

Tako smo že pri Zagrebu in pri povesti (lahko bi glede širine pripovedi, števila oseb in zgodovinskega obdobja z družbenimi značilnostmi rekli tudi romanu) Bogomira Magajne *Gornje mesto*.

Primerjava nekaterih podrobnejših in širših slogovnih prvin pri Cankarju in Magajni

Če pri samem izboru »zgoranjega« in »spodnjega« dela nekega kraja (v Magajnovem primeru večjega mesta) bi morda lahko zaslutili rahlo asociacijo na Cankarjev Klanec siromakov in pa na spodnje, bogatejše središče Vrhnike. O tem je Cankar večkrat pisal; podobnosti z Magajno obstajajo. Vendar ostanimo za zdaj samo pri kratkem preblisku, pri asociaciji, vse nadaljnje slogovne analize (ne samo v ožjem jezikovnem, ampak v širšem smislu, kakor smo o tem kratko spregovorili v uvodu) bodo pokazale, da gre za mnoge podobnosti med nekaterimi Cankarjevimi in Magajnovimi slogovnimi prvini.

Pri Magajni so v romanu *Gornje mesto* (1932) manj razvidne družbenokritične osvetlitve, tudi v podobah jih ni toliko kot pri Cankarju, v tod primerjanih delih *Kurent* (1909) in *Lepa Vida* (1912)⁹. Vendar prav tako obstajajo, včasih precej očitno v kakem detajlu dogajanja, početja, razvidne so tudi ob slikanju značajske značilnosti posameznika. Iz vsega dogajanja pa je zaznati takratno družbeno klimo izkoriščevalske družbe, brezčutnost imetnikov denarne in s tem socialne moči ali nemoči. Družbena klima v Zagrebu 30. let (torej iztekajoče se dobe Kraljevine Jugoslavije) je bila podobna kot iztekajoče se obdobje Avstro-Ogrske, ko sta nastali obe Cankarjevi deli.

Morda so ravno zaradi manjše opaznosti družbenokritičnih prvin Magajni očitali sentimentalnost. Vse povojne literarne kritike in literarne zgodovine poudarjajo, da gre pri Magajni za razčustvovanost. Hkrati jasno omenjajo, da je imel Magajna velik vpliv npr. na Miška Kranjca in zlasti na Cirila Kosmača.

⁷ Antica Antoš: *Osnove lingvističke stilistike*. Zagreb. Školska knjiga 1974, str. 155.

⁸ Gl. 4, str. 62 in dalje.

⁹ Vsi citati iz Magajnovega dela so iz knjige: Bogomir Magajna: *Gornje mesto. Povest iz zagrebskega življenja*. Ljubljana. Cankarjeva založba 1957.

Vsi citati iz Cankarjevih besedil so iz zbirke: Ivan Cankar: *Izbrana dela*. Uredil Boris Merhar. Ljubljana. Cankarjeva založba. Knjiga VI (s povestjo *Kurent*) 1953. Knjiga IX (z dramo *Lepa Vida*) 1957.

O Kranjcu imamo mnogo ocen, generalna ocena v uradni slovenski literarni kritiki in zgodovini je pozitivna. Seveda je časovno in ideološko pogojena. Tudi o plejadi Kranjcu podobnih pisateljev lahko rečemo isto. Mlada slovenska pisateljska generacija je v 60. letih poimenovala te pisatelje »sentimentalni humanisti«.

Toda ta sentimentalnost nikakor ni podobna tisti pri Magajni. Pri Magajni je čustvenost pristnejša, izhaja iz njegovega nagnjenja do psihologiziranja. Pri gornjih pisateljih je fabula trdnejša, jasnejša, tok zunanjega dogajanja je grajen na vzročno in posledično izpeljanem zapisovanju, posamezniki, skupine v ožjem ali širšem okolju, vse to je zajeto v akcijah podrobnejše konkretne vrste. To je pač značilno za realistično pisanje, čeprav ne moremo reči, da manjka pri kakšnem Potrču, Kranjcu ali Ingoliču vsaka liričnost.

Pri Magajni je le-te seveda več. Kosmač je šel v izkristalizirano, oplemeniteno lirično prozo, ki sicer operira tudi z realističnimi prvini, vendar izklesano osvetli osebnost tudi s psihološkega dogajanja, ki je posledica zunanjega dogajanja ali tega določa. Prefinjena liričnost je pri Magajni tako vklesana v like in dogajanja, da ne učinkuje osladno, sentimentalno.

Čeprav obstajajo pri Magajni tudi sicer vidni slogovni vplivi Cankarja, bodisi v celotnih besedilih ali v posameznih poglavjih, odstavkih, bomo tod primerjalno obravnavali le nekatere posebnosti v Magajnovi povesti *Gornje mesto*. Da bi to delo lahko imenovali tudi roman, obstaja več vzrokov: ima dovoljšen življenjski izsek središčnih osebnosti in psihološka dogajanja v njih, široko fabulo, celo lokacije kot v kakšnem realističnem romanu, rodovne povezave nekaterih likov, časovni obseg dogajanja je takšen, da v njem spoznamo utrip časa in tipičnega okolja, ki ga ta čas oblikuje, značilno materialno in duhovno dogajanje, tudi kritične odnose do tega dogajanja, posebne implicitno ali eksplicitno izražene filozofske, nacionalne, politične ideje. Vendar je to še vedno lirična proza, ki je grajena na prefinjenem čustvovanju, skoraj na eteričnih likih. Ob tem pa ne manjka vpogledov v surovi materialni svet, različnih karakterizacij likov skozi njihovo usodo in njihova dejanja, tudi po zunanjem videzu. Liki so jasno razpoznavni kot podobe določenega okolja, njegove zgodovine in takratne sodobne realnosti, čeprav to ni vedno eksplicitno izraženo.

Vse to najdemo tudi pri Cankarju. Vemo pa seveda, koliko duhovnega in literarnega prostora zavzema pri Cankarju nacionalno čustvo. Le-to sega od nežnega čuta s poetičnim slivospevom ali grenko izpovedjo o domovini, o slovenskem jeziku, o slovenskem narodu, do sarkastične kritike. Tudi vemo, da so pri Cankarju predvsem matere trpinke, požrtvovalne, krhko-trdna moralna opora posameznikom, družinam in socialnim skupinam, prek tega pa narodu. Cankarjeva podoba matere posredno sega v nacionalno čustvovanje in delovanje, same o tem skorajda ne govorijo. Pri Magajni pa imamo v sporočilih matere sinu Simonu tudi izrazito govorico o nacionalni in politični usodi na okupiranem Primorskem.

Magajna je v svoji povesti (svojem romanu) *Gornje mesto* izjemno čustven. Liki so prežeti s poezijo, bohemstvom, glasbo. Nikakor pa ne moremo reči, da delo deluje razvodenelo. Koherenca obstaja, sega tudi v stanjšano družbeno kritiko, zlasti ob nenadni in močni osvetlitvi kakega lika. Magajna prav tako vključuje nacionalno čustvovanje. Vse je grajeno na individualnih osebnostih, ki imajo svoje individualne usode, pogojene socialno in psihološko. Iz tega rastejo njih čustvovanja in nazori. Osebe so skrajno prefinjene ali nesrečne zaradi življenjske usode, degradirane, izročene socialnemu, telesnemu in psihičnemu propadanju. Žalost in poezija, nizka življenjska okolja – pojavi krčem, razvrata, sporov, prevar – se prepletajo

s hrepenjem, z videnjem in uživanjem lepih življenjskih utrinkov in obdobji. Pri nekaterih likih gre za celotna življenja, pri drugih za izseke, nekateri se pojavijo le hipno. Za mnoge pa je značilno fizično in psihično propadanje.

Vse to se da izrazito primerjati zlasti z dvema Cankarjevima deloma: z dramo *Lepa Vida* in s povestjo, starodavno pripovedko (kakor jo Cankar sam imenuje) *Kurent*.

Moto in ténor »Kurenta« je glasba. Pojavlja se kot realno veselje zanjo, kot dar, kot odrešitev iz krutega realnega življenja, kot beg v lepoto, zlitje z njo. Taka rešitev se ne pojavlja samo pri Kurentu v istoimenski povesti, ampak pri širši obubožani srenji, tako rekoč simbolno pri vsem slovenskem narodu.

Srenja išče ob veseli, hrupnejši glasbi, ob vinu pozabo, hipno ekstazo, čemur sledi utrujenost, spanec in po njem spet žalost, kruto življenje. Magično gre obubožana, zamaknjena množica za Kurentovo glasbo le v Kurentovi domišljiji, simbolično in v navidezni konkretnosti gre za njim v procesiji, a odklanja v trdi, pragmatično eksistencialni vsakdanjosti milobo ter žalost. Hoče veselje, drugega opoja, pozabe. Le najnežnejše bitje dojema Kurentovo glasbo. Tako je glasba za to ljudstvo po eni strani simbol odrešitve iz realnosti, premik v zamaknjenost in celo v neke vrste magično silo vodenja. Kurent na koncu resnično vodi to ljudstvo. Seveda njegov izraz posebno poetične, globoko čuteče in razmišljujoče nature simbolno izraža predanost umetnosti nasploh. Dogajanje poteka že zaradi tega, ker je bilo slovensko ljudstvo takrat pretežno kmečko, večinoma na deželi. Tam je robato veseljačenje, popivanje znan pojav hipnih pozab, tudi okusa in dejanskega početja razuzdanosti. Cankar to prelije v Kurentovo žalost in nato v njegovo odrešilno čustveno in razmišljujočo vlogo. To je vloga odrešenika umetnika, globljega duhovnega voditelja, simbolno in stvarno romanje k cerkvi, k simbolu starodavne kulture. Ob koncu pa zaveje silna ljubezen do domovine, ta značilna nota Cankarjeve umetnosti.

Domača zemlja (resnično zemlja, ne samo dežela) je lepa, je mati. Čeprav je življenje trdo, je v domovini vredno živeti. Krute socialne razmere premagujeta tudi ljubezen do zemlje, do domovine. Od tod pa zraste daljna duhovna moč, ki omogoča in ohranja življenje.

V povesti *Kurent* pa se dogajanje prav tako preseli v Ljubljano. To mesto doživlja Kurent v vsej lepoti in v vsej izprijenosti ljudi v njem. Meščanski voditelji se ravno tako vdajajo pijači in razuzdanosti, toda tako, da proslavljajo svoje položaje, da se drug drugemu prilizujejo in da slavnostno, patetično nastopajo kot takšni ali drugačni voditelji, pijani pa se obnašajo kot podeželani ali pa kot klovn. Pod kožo so krvavi, zelo krvavi. Kurent jih spozna, predirno čuti njih izprijenost, čuti banalnost t.i. slovenske »visoke« družbe, ki pa je v bistvu neke vrste huda beda, vsaj duhovna. Tudi v širšem in na videz visokem slovenskem dogajanju ni nič drugače na zabavah, pravzaprav je še veliko slabše, kot je to pri kmečkem ljudstvu. Krivice in grdobije prepletajo vso slovensko družbo, narod hira telesno in duševno, propada moralno, intelektualno, gospodarsko, politično. Rešuje se v omame različnih vrst. Tudi drobna ali večja oblast je omama.

Toda nad vsem je v povesti *Kurent* in pri Cankarju tudi sicer vendarle nekaj upanja, je zvezda ali vsaj nekaj svetlobe, čeprav propada toliko ljudi.

Poezija propadanja, naravna in umetniška estetika, poezija posebnježev med ljudstvom in umetniki, lepa, plemenita, odrešujoča vloga umetnosti, človeškega duha, zaupanje v lepoto in plemenitost čustvovanja, vse to je v povesti *Kurent* vtakano kot srebrna nit, čeprav je tkivo črno in ga krasijo le vijolične zaplate.

Podobno velja za Cankarjevo dramo *Lepa Vida*; v njej pa je v celoti še več poetičnosti.

Za povest Bogomira Magajne *Gornje mesto* prav tako lahko rečemo, da obstaja v njej tanka, svetlikajoča se nit upanja kljub socialni bedi, psihičnim stiskam, boleznim in smrti.

Prvina glasbe v konkretni in simbolični vlogi, kot to najdemo v Cankarjevem *Kurentu*, je pri Magajni celo še bolj poudarjena. Vendar ostane pri Magajnovi povesti glasba tudi v vlogi kot umetnost sama, celo kot poklicna dejavnost, četudi je prav tako sredstvo za beg iz krutih, tudi nežno bolečih psihičnih in uničujoče neusmiljenih socialnih stisk. V takem spletu pa so pri Magajni vključeni tudi vele-mestni blaziranci, bogataši, med katerimi je tudi nekaj občutljivih, razgledanih ljudi, v resnici pa se vsa ta srenja ne loči posebno od malomeščanske politikantske, zapite Cankarjeve ljubljanske srenje. Razlika v velikosti mesta daje tudi večjo razliko razslojenosti v zagrebški »visoki« družbi, tako da najdemo tam tudi kakovostne ljudi, take, višjih moralnih ter intelektualnih vrednot. Pri Magajni so se ljudje, ki se ukvarjajo z glasbo, glasbe tako ali drugače tudi šolsko učili, Kurent pa je samouk. Nadarjenost pa je v obeh besedilih tista osnova, ki daje pristno, globoko doživeto glasbo; v *Kurentu* arhetipsko, magično in vsakdanje veseljaško. Pri Magajni ima glasba prav tako kot pri Cankarju človeško odločujočo vlogo, pomeni prav tako beg v umetnost, zamaknjenost, pozabo, nato pa pride kruga realnost. V nekaterih socialnih krogih pa je pri Magajni glasba povezana s svetovljanstvom. Vendar pri Magajni glasba ni tako močno in široko povezana z narodom, z nacionalno kulturno in socialno usodo. Čeprav Marija poje »Izaro«, na splošno glasba pri Magajni ni tako odločujoča, tako vodilna simbolična podoba za narod, da le-tega dviga iz razuzdanosti in hrupa v duhovne višave (v obeh sferah ima glasba pri ljudstvu v *Kurentu* svojo vlogo). Taka dvojna vloga glasbe pa je kljub temu tudi pri Magajni izrazita; zajema psihološke in socialne osnove, vendar ne tako močno vezane na nacionalno osnovo kot pri Cankarju. Le-te pa obstajajo pri Magajni na verbalnem področju močne in jih je prek verbalnosti čutiti tudi glasbeno.

Nacionalno čustvo je vsekakor pri Magajni tudi močno poudarjeno. Je po eni strani mehko domotožje, saj živijo Magajnovi junaki v romanu *Gornje mesto* tako rekoč v tujini. Prek jezika, ki je tam tuji jezik (Slovenci morajo govoriti hrvaško), nastane čustvovanje, v katerem Magajnovi junaki zelo eksplicitno govorijo o mizeriji svojega naroda v položajih na tujem, o zatajitvi ali tlačenju slovenskega jezika, o potujčevanju, o kulturni in družbeni neozaveščenosti, skratka, o bolečini slovenskega naroda, kakor to najdemo pri Cankarju. V mnogih prvinah gre za podobno čutenje, kot je to v *Kurentu*.

Liki surovežev, zabuhlih uživačev in izžemalcev se v omenjenem delu B. Magajne prav tako pojavljajo v močno podobni družbeni in psihični konstelaciji kot pri Cankarju.

Poseben slogovni prijem pa je popivanje. Vino je tudi pri Magajni simbol opijanja, družabnosti, zahajanja v sanje, upanje, ljubezen. Hkrati pa je pijača, zlasti vino, tudi sredstvo in literarni simbol ekstaze. Nedvomno gre za realne pojave, saj sta obe okolji, Cankarjevo in Magajnovo, v katerih se dogajajo namišljene ali prave zgodbe, v namišljenih ali resnično obstoječih krajih, s tipičnimi liki obeh nacionalnih teritorijev, kultur in mentalitet, veseljaško pivski; tudi zagrenjeno, socialno propadajoče pivski.

Pri obeh pisateljih pa so stkane ob pijači tudi niti liričnega čutenja in estetike, prehajajo v prefinjeno idejnost o socialnih in narodnostnih vprašanjih, o kulturi in poetičnosti. Smo v deželah vinorodnih krajev. Pitje je tod bilo in je znak veselja,

uživanja, družabnosti (celo družabnega protokola), a tudi pozabe in propadanja. Tako rekoč pri ključnih segmentih, kjer se razpredajo misli in čustva, najdemo pri obeh pisateljih v omenjenih delih motive pitja.

Manj je tega v Cankarjevi drami *Lepa Vida*, čeprav motiv pitja najdemo tudi tam. Toda v drami daleč prevladuje poezija, umetnost nasploh, povezana z žalostjo in hrepenjem. Je kot lepota zarje in noči, ljubezni in smrti.

Da je ta Cankarjeva drama izrazito poetična, da junaki tam skoraj niso akterji, da so skoraj vsi po vrsti introvertirani, dokazujejo tudi vložki pesmi v dramo. Dve pesmi, ki gotovo sodita med najlepše Cankarjeve pesmi, najdemo v tej drami. Nekaj verzov v slogu ljudskega občutja sveta, ljudskih likov in poklicev, lepote in žalosti življenja, hkrati hrepenjenja po lepoti in odrešitvi, najdemo kot lirično dopolnilo dvakrat v Cankarjevem *Kurentu* (str. 340, 342). Druga in tretja pesem v Magajnovem *Gornjem mestu* (slednja celo v hrvaščini) imata podobno vlogo kot ti Cankarjevi verzi.

Čeprav je Magajna v svojo povest vključil štiri pesmi, ki poleg glasbe še dodatno zaznamujejo liričnost vsega dogajanja in čutenja, te pesmi niso neorgansko prilepljene, so kot pri Cankarju (in sicer v povesti *Kurent* pa v drami *Lepa Vida*) izraz dogajanja v ljudeh in z ljudmi, torej jih je treba gledati socialno, psihološko in estetsko. Te pesmi so plod umetniškega okolja, umetniškega čutenja in ustvarjanja, ne glede na estetsko vrednost, ki je pri Magajni vsaj v prvi pesmi bolj socialno pogojena. Pesmi so pri Magajni sprva intimna želja in potešitev, bežna želja partnerjev, ki doživljajo podobno socialno in duhovno usodo, ali pa bi zgolj radi malo poezije kot igre. Vsi partnerji pri Magajni še zdaleč niso na enaki ravni izobrazbe, tudi ne enakih moralnih in estetskih izoblikovanosti. Njih socialni položaj je heterogen. Najdemo izrazite reveže in zavržence pa bogataše.

Tako je tudi pri Cankarju. Čeprav je v njegovi drami *Lepa Vida* družba bohemov in sanjačev prevladujoča, tako da še posestnika Dolinarja premami hrepenenje, gre hkrati tudi za nekatere socialne zavržence.

V Cankarjevi drami sta obe pesmi tesno povezani s Cankarjevim izpovednim tonom, s Cankarjevo usodo in z njegovim umetniškim habitusom. Gotovo pa je tudi Magajna vložil v pesmi prvine svojega liričnega čutenja, zlasti še povezanega z življenjem v tujem okolju.

V obeh delih, v Cankarjevi *Lepi Vidi* in v Magajnovem *Gornjem mestu*, lahko najdemo nekaj presenetljivo podobnih likov, ki izražajo podobne nazore v liričnem in moralnem pogledu, v neke vrste življenjski filozofiji ali vsaj v odnosu do življenja z nekaj prefinjenimi refleksijami.

Nekaj paralel in antipodov likov:

Paralele (C = Cankar, M = Magajna):

(C) Vida – Marija (M)

(C) Milena – Mancika (M) Vsi Cankarjevi liki so iz drame *Lepa Vida*.

(C) Dolinar – Simon (M)

(C) Mati – Marijina gospodinja (M)

Antipodi:

(C) Vida – Regina (M)

(C) Milena – Marija (M)

(C) Mrva – Simonov prvi gospodar (M)

Oglejmo si za ilustracijo interferenc nekaj dialogov:

Gornje mesto, str. 50:

Mancika Simonu: »Rekli so mi, da si pesnik. Že kakih deset sem jih spoznala v tem mestu, zoprnežev do skrajnosti, sanjavih naveličancev.«

Lepa Vida, str. 410 in dalje:

Milena Dolinarju: »... Kaj je za tistim črnim zagrinjalom, ki jih toliko vzdihuje tam zadaj? ... Bog se usmili, samo žalost in bolezen in smrt. Če je to vsa sladkost hrepenenja – nebesa, ne dajte mi ga!«

Gornje mesto, str. 58:

Malči Simonu: »Cankar pa se ni obesil. Tudi on je doživel vse težke stvari in je nosil v sebi pekel in nebo.«

Lepa Vida, str. 391:

Poljanec Mrvi: »... Saj veš, v moji izbi je sredi stropa pritrjena močna železna kljuka. Na tisto kljuko sem že pred štirinajstimi dnevi obesil vrh. Zdaj jo ogledujem vsak večer, tisto vrh, včasih se je celo malo pritaknem, da se tiho ziblje od stene do stene...«

Motiv borne oblečenosti, znak revežev in umetnikove deklasiranosti, je pri Cankarju izredno pogost, zato tega tod ne bomo citirali. To pa najdemo tudi pri Magajni.

Gornje mesto, str. 34:

Gospodar Simonu: ... »Morda se Jelka misli poboljšati zaradi tega nerodnega študentskega svetnika? Zdi se mi, da ne bo dober plačnik, saj je klavrno oblečen kot kak umetnik ...«

Kot smo omenili, je Magajna v *Gornjem mestu* (pisatelj je ime mestnega predela poslovenil) pisal precej zagrenjeno o potujčevanju naših ljudi, predvsem preprostih (delavcev, služkinj, sezonskih delavcev), a tudi nekaterih uslužbencev, celo intelektualcev v Zagrebu. Morda je tudi v tem razlog, da so literarni kritiki in literarni zgodovinarji, predvsem učitelji in profesorji, Magajno na kratko odpravili, ga potisnili v oznake zvođenela razčustvovanost, nacionalno čustvo so omenjali v zvezi s Primorsko, v zvezi s Hrvaško skoraj ne. Smo pač živeli v državi, kjer je veljala parola jugoslovanstva, potem pa bratstva in enotnosti. Parole pa v literaturi in v literarni kritiki nimajo prostora. Tam velja objektivno analitično opazovanje in členjenje.

Nekaj značilnih motivov pitja vina v romanu *Gornje mesto*:

»Izpij, Simon!«

»Pij tudi ti, Marija! Saj je vino zraslo iz teh lepih gričev.« (str. 27)

»Prinesi še zame kozarec in vina, Anica!« (str. 43)

»Prikimala je. Potem sta dvignila čaši. On je na dušek izpil. Toda sedaj so tovariši zahtevali, da mora piti z vsako in z vsako skleniti prijateljstvo, da ne bo zamere. Ubogal je in moral je izprazniti več čaš. Od prejšnjega dne ni več jedel in takoj je kri udarila v lica.« (str. 45)

Kurent:

»Najprej so pili: in Bog jim je vino tako blagoslovil, da je bila steklenica prazna, ko se je komaj nagnila ...« (str. 345)

Gornje mesto:

»Ne pij preveč! Vino ne ubije žalosti!« Začuden se je ozrl nanjo, toda izpil je vendarle. (str. 46)

»V vinu ni zdravila, le še bolj ti razbesni srce ...« (str. 205)

Kurent:

»... ni umrla, le zaspala je bridkost, vina in ljubezni pijana, in vzdrnila se bo bogatejša in bolj živa ...« (str. 347)

Gornje mesto:

»Nikar ne pij toliko, Simon! Še daleč je do polnoči.

Simon je udaril s kozarcem po mizi in se na ves glas zasmel. (str. 47)

Kurent:

»Toda sedaj je bila ura preko polnoči in pijani gostje bi se veselili kakega nenavadnega dogodka.« (str. 217)

Gornje mesto:

»Zakaj ne pleše moj ljubček? Ves večer je kričal. Omamil je Malči, ki me sedaj opazuje. Poigral se je z Regino, ki ne umakne niti med plesom oči od njega, opojil je vse deklice te družbe z vinom in tolažil na ta način svojo veliko in grdo žalost in opravičeval na ta način sam sebe, kajti žalosten je in celo ubiti se je sklenil.« (str. 163)

Velikokrat zasledimo pri obeh pisateljih motiv pitja v hitro si sledečih odlomkih. Nema lokrat je pitje povezano z erotičnostjo, tudi kupljivo ali lahko miselno. Dostokrat pa gre za splošno veseljačenje, ali pa za beg iz trde vsakdanjosti, iz obupa. Tako je tudi pri Magajni.

Najbolj zgoščeno se vse to kaže v odstavku Drmaške v Cankarjevi povesti *Kurent:*

»Je že res, je že res! Jaz sem Drmaška, Drmaška, Drmaška! Pa stopimo, se koj zavrtimo! Kdo bi jokal – saj je še vina! – Stari je šel v Ameriko – le ga nalijmo! Mladi je šel v Vestfalijo – le ga nalijmo! Tone utonil, Jurij je zgorel, Tine obležal, od vina pijan! Ali Marjanca, kje je Marjanca, šla je Marjanca v ta lepi greh. Le ga nalijmo!«

Seveda segajo sorodni miselni in čustveni odtenki, prilagojeni za tipično okolje, tudi v drugo motiviko:

Gornje mesto, str. 15:

»En sam hip doživetja je velikokrat več kot sto dni dogodkov.«

Kurent, VI., str. 303:

»Za eno močno koprnenje ti bodo vsi grehi odpuščeni.«

Kurent, VI., str. 335:

»Za tisoč ur bridkosti ena ura veselja.«

Gornje mesto, str. 18:

»... Odhitela sta in se ustavila šele na robu Gornjega mesta. Deževalo ni več. Oblaki so se raztrgali na dvoje. Globoka črnina med njimi je bila posejana z zvezdami. Pod njima se je daleč od vzhoda na zahod širil novi Zagreb. Reklame na trgih so se prižigale in zopet ugašale. Luči vozil so žarele na vseh straneh. Žarki svetlobe so kipeli visoko nad hiše in osvetljeni dimi so se vili do oblakov ...«

Kurent, VI., str. 323:

»... Ko se je Kurent približal mestu ljubljanskemu, ga je pozdravljalo z vsemi tremi od vseh deveterih cerkva. Iz zgodnjega mraka so se luči smejale; celo zvezde so se opotekale po nebu ter so se majale, omamljene od tobakovega dima in od vinskega duha ...«

Večstransko odmevanje na Cankarjevo prozo najdemo v temle odstavku:

Gornje mesto, str. 19:

»... Marija, koliko let sem moral čakati, da sem te doživel! O, zložil ti bom pesem, a nihče razen tebe je ne bo smel brati. Marija, preveč imaš vere v ljudi. Pregarjali so svoje preroke in zavrgli pesem gora in voda. Celo svoje besede jih je sram. Naj jim nudimo kruha? V sitosti ni življenja, Marija ...«

Asociacije na Cankarjevo prozo se kar vrstijo. Idealna, idealistična, krhka, hrepeneča bitja, enkratnost globoke ljubezni, razočaranje nad surovo realnostjo, nad tem, kako preganjajo različni oblastniki poštenega človeka, ki ima še moralo in ideale, oprte na požrtvovalno delo. Nacionalno čustvo, odnos do slovenščine

(materne jezika), vse to so stalne sestavine cankarske motivike in cankarskega sloga.

Pri Magajni je nacionalno čustvo, je žalost nad pozabljanjem domovine in slovenskega jezika, žalost in nerazumljivost vsega raznarodovalnega, ki prihaja od znotraj in od zunaj, velikokrat zelo očitno izražena. Oglejmo si npr. ta del dialoga (str. 20):

»... ‚Jelka, iz Bele Krajine si doma. Vaši kraji so lepi, vaša pesem je lepa in ti si najlepša, toda povej mi, zakaj nočeš govoriti z menoj slovensko?‘

Nasmejala se je in ni odgovorila.

‚Ne veš odgovoriti?‘

‚Ne.‘

‚Prinesi mi vode, da se umijem.‘«

Več akcij v povezanih odnosih in zapletih med ljudmi (akterji romana) je v primerjavi z omenjenima Cankarjevima deloma pri Magajni. Tudi socialna misel je v Magajnovem delu po eni strani jasnejše izražena, vsaj v tem smislu, da ne govori toliko skozi simboliko, ampak z bolj realnim jezikom, čeprav pri tem liričnost ostane. Melanholija, boleča poetičnost, rožnata lepota na črnem ozadju, smrt kot spremljevalka, kot grožnja in odrešitev, poezija jezika, glasbe, ljubezni, vse to pa je pri obeh pisateljih v omenjenih delih podobno.

Vendar pri Magajni prav tako najdemo subtilne simbole.

Vzemimo za primer še simbol kraljice. V drami *Lepa Vida* je kraljica simbol lepote, hrepenenja, nedosegljive blaženosti, v Magajnovem romanu je »kraljica« vladarica, odrešenica. Ta kraljica je pravzaprav Kralj Matjaž, odrešiteljica ubogega (slovenskega) ljudstva.

Lepa Vida, IX, str. 393:

Mrva: »... Moja nevesta je, pravijo, pa mi je tako daljna in tuja in nedosegljiva kakor španska kraljična ... Čudno je, da govori bolnik o svoji bolezni tako mirno in veselo, kakor otrok o španski kraljični ...«

Str. 394, Mrva: »... Pokleknilo prednjo, pokleknilo pred špansko kraljično, ki je v svoji milosti počastila naš nevredni hram!«

Str. 396, Damjan: »... Tam je stala na pragu, španska kraljična, kakor je stala nocoj ... Ali sem jo videl s temi živimi očmi ali pa z očmi spomina ... tistega spomina, ki oznanja smrt ...«

Gornje mesto, str. 223, 224: »... Pod goro pa je živela ljudska kraljica, ki ji je bilo ime: mož, odpor, ljubezen in lepota. Njene oči so se spreminjale v temno nebo in bliski iz njenih oči so klicali maščevanje. Šla je od človeka do človeka in mu s prsti odpirala oči. Toda polmrtveci so prosili: ‚Vode nimamo. Daj nam žive vode. Vsi studenci v deželi so zastrupljeni. Daj nam vode!‘

Kraljica ljudstva je ubogala ljudi. Vrnila se je pod goro, razgalila si je bele prsi in si zabodla meč v srce. Njeno truplo je ležalo na zeleni trati med orjaškimi drevesi. Zemlja je bila kri, ki je bila darovana za ljudstvo gora, dolin in polj ...«

O opustelosti sveta, ki mu je treba napoja srčne krvi, govori prav tako Vida v Cankarjevi drami. Vendar tam svet napaja z melanholično lepoto svojega hrepenenja, napaja bralca z nizanem čutenja, bolečega zvoka v sebi. Besedilo nas napaja z lepoto podob, ki slikajo puščobo in budijo hrepenenje.

Liričnost in slikovitost sta pri obeh pisateljih podobni; tematska izpoved je na površini različna, v globinah pa močno podobna.

Vida v Cankarjevi drami, str. 428: »... V deželi sem bila, kjer ni ne bridkosti ne hrepenenja. Tam ne pijo veselja kakor žlahtno vino iz zlatega keliha bridkosti.

Tam je začaran paradiz. Sonce sveti samo sebi, cvetje je okamnelo, pesmi so neme, beseda je mraz, od kamna so lica, roke ledene ... Oj dragi, strah me je bilo!»

Omenili smo že, da so značilnost Magajnovega romana vložene pesmi in da je tako v Cankarjevi drami *Lepa Vida*. A tudi trije soneti-ob povesti *Kurent* igrajo pomembno vlogo. Nastali so sicer kot dodatek, kot dopolnilo, kot ton luči po temačni povesti. Temačnost so Cankarju očitali kritiki, že pri oddaji rokopisa pa založnik Schwentner.

Poznavalec Cankarjeve proze pa dandanes ne vidi v njej posebne temačnosti, brezizhodnosti, ampak značilno videnje in značilen Cankarjev ton, ki je pač določeno občutenje tega, kar spoznavajo oči, misli in čustvovanja. Tudi s prefinjeno moralno občutljivostjo so prežeta Cankarjeva dela.

Kot bi hotel tudi Magajna v svoje melanholično besedilo, kjer je veliko bolečine, grdobje, smrti, vnesti nekaj svetlobe in upanja. Mancikina pesem na strani 189 (torej že proti koncu knjige) je presenetljivo podobna tretjemu sonetu v dodatku k povesti *Kurent*.

I. Cankar

KURENT

*Luč je in Bog je, radost in življenje!
Svetlejši iz noči zasije dan,
življenje mlado vre iz starih ran
in iz trohnobe se rodi vstajenje.*

*V nečisto noč, v sramoto in ihtenje
zapel je glas od angelskih poljan -
en žarek je iz večnosti poslan,
svetlobe večne slavno oznanjenje.*

*Vsi vi, skoz mrak pod križem vzdihujoči,
vsi vi, strmeči nemi v črna tla -
prišlo je znamenje! V tej zadnji noči*

*zablislilo se je odvrh neba -
vstanite, vriskajoči in pojoči:
pozdravljena, nebeška glorijska!*

B. Magajna

*Utrgaj mi sonce, Ikarus moj,
Čar sinjih višin utrgaj z roko,
s to silno roko utrgaj mi sonce, Ikarus moj!*

*Iz sebe bi rada pregnala temo,
o, rada ubila noči bi nemir.
Ikarus moj, poleti v vsemir,
uropaj mi sonce s silno roko!*

Cankarjeva pesem sega v krščansko religijo, Mancikina (Magajnova) v grško mitologijo, a obe izpovedi se po svoje stikata tako glede hrepenenja po višavah, proti luči, v hrepenenju po odrešilni moči.

Manciki Ikarus ni le pojem drznosti, ampak predvsem pojem globokega, goreče-nežnega kopnenja po luči kot simbolu lepote in odrešitve.

To dokazujejo tudi vrstice, ki neposredno sledijo pesmi. Mancika je to pesem polglasno dahnila Simonu:

»Z brezmejnim kopnenjem mu je šepetala te besede. Bela roka se mu je ovila okrog vratu. Ves je vtrepetal. Zenice so se mu razširile.«

Te vrstice so kot nova kitica pesmi. Mancika pesni iz svoje intimne v ljubezni do Simona, a tudi do ljubezni same, do lepote kot take. Ker je Simon predstavnik (simbol) umetniške duše in moralne občutljivosti, tudi nacionalne zavesti, je v tej intimni izpovedi hkrati narodova in vsečloveška luč.

Tudi Cankar govori iz sebe, prehaja iz intimnega doživljanja, čutenja in razmišljanja v duhovni stik z drugimi ljudmi, z narodom, s človeštvom.

Koliko je izpovedi o lepoti dekleta, o ljubezni, hkrati o trpljenju ljudi, o njih zgubljenosti, o nesreči in smrti, pa hkrati o hrepenenju in o odrešujočih mislih ter dejanjih, pa vemo iz besedila povesti *Kurent*. Vsega tega je veliko tudi v Magajnovi povesti (ali Magajnovem romanu).

Okvirne podobnosti

Pri obeh pisateljih gre v omenjenih delih za ton melanholije, hrepenenja, ljubezni, žalosti, a gre tudi za lepoto v čustvih, mislih, v naravi (rože, svetloba in sence hiš, drevja, luči, teme). Kontrast temu slednjemu so surovi, izkoriščevalski, brezčutni ljudje, uživači materialnih in senzualnih dobrin, lastniki smeha, brezskrbnosti, igre trenutka. Tudi trdi delavni (delovni) ljudje realisti so kontrasti melanholije. Potem je tu družčina, s posamezniki kot sateliti, sopotniki, čeprav je vsak po svoje original. Nadalje imata oba pisatelja like, ki so vsak v sebi samem živeči, čustvujoči, a vendar za plemenito življenje pripravljeni ljudje. Nekaj eteričnega, krščansko usmiljenega, zateglo in tenko pojočega romantičnega razpoloženja je pri obeh pisateljih.

Kot so Cankarjevi slovenski ljudje hodili na Dunaj in tam bili študenti, umetniki, delavci, ženske pa služkinje in prostitutke, tako so slovenski ljudje enake vrste in enakih želja, potreb ter usod v Magajnovem romanu hodili v Zagreb.

Mnogi Cankarjevi ljudje so doživeli na Dunaju razočaranje, bedo, trpljenje, zašli so na stranska pota, se utapljali v alkoholizmu ali so postali bohemi umetniške in posebne socialne vrste.

Tako je bilo tudi s slovenskimi ljudmi v Zagrebu v Magajnovem romanu *Gornje mesto*. Predmestja, bučne, umazane zabave, zvodništva, izkoriščanja, beda in bohemstvo, posvetno uživaštvo pa globoko čustvovanje, eteričnost so značilnosti v romanu. Pojavljajo pa se ljudje vseh slojev, največ je študentov, umetnikov, socialnih in nacionalnih deklasirancev – dekel ali drugih udinjajočih se ljudi. Morali so sprejeti hrvaški jezik in zagrebško kulturo, socialno, versko, gospodarsko in umetniško dogajanje tega mesta. Domovina je v spominu, hrepenenju, v pismih, ob kratkih obiskih, vrnitvah ali pa v smrti.

Cankarjevi deklasiranci ali bohemi so morali doma ali v tujini sprejeti socialni položaj, vsiljeno moralo, ideologijo, v tujini še nemščino in tujo kulturo.

Pri obeh pisateljih pa mnogi ljudje še zlasti v tujini začutijo svoj jezik, svojo

domovino, lepoto domačih krajev in slovenske govorce. Delni ali popolni renegati se pojavljajo kot zaničevanja in pomilovanja vredni, čeprav velikokrat uspešni ljudje pri obeh pisateljih. Vzbujajo komentarje likov v delih samih ali ob eksplicitnih pisateljevih vložkih.

Pri obeh pisateljih pride iz ust kakega junaka v delu samem žalost, ogorčenje, bolečina ob takem dogajanju. Dostikrat pa je doživljanje v tujini prežeto z romantičnim, estetskim doživljanjem domotožja. Oboje prehaja v pojem potujčevanja nasploh, razmišljanje se prepleta z dokumentarnimi ali literarno predelanimi dejanji, dogodki.

Zaradi neurejenih socialnih in političnih razmer v Sloveniji (pri Cankarju tudi v Avstriji, pri Magajni tudi v Jugoslaviji) trpi tudi drobno vsakdanje življenje.

Pri Cankarju je takih odlomkov več, so tudi ostreje socialno ter politično kritični. Pri Magajni govori o tem še bedni socialni položaj Slovencev v Zagrebu, a tudi doma in drugod v tujini. To izvemo iz izjave katerega od »junakov« ali »junakinj«. Omenili smo materino pisanje Simonu s Primorske. V odsotnosti je bil obsojen in ga mati roti, naj ne hodi domov. Italijanska prilastitev Primorske in politični pritisk tam so izraženi skozi take lirične odlomke. Ne gre za eksplicitno izražene ogorčenosti, za družbene in politične analize, vendar so razmere dovolj jasne. Tako je tudi pri Cankarju, čeprav so pri njem eksplicitne kritike močnejše. Magajna veliko izpove skozi lirična čutenja junakov, skozi like svojih junakov v čustvenem življenju vsakdana in v doživljanju umetnosti.

Tudi pri Cankarju poznamo taka prikazovanja in implicitna obsojanja v liričnih odlomkih, v podobah o mehkih dušah, umetnikih, o lepotah ljudi in dežele; kadar gre za naše ljudi v slovenski deželi ali v tujini, največkrat na Dunaju. To mesto je za Cankarja torišče mnogih dogajanj in čustvovanj, je tudi področje kritičnih analiz, in to v njem samem in v loku segajočih do domovine. Veliko torišče vsakovrstnih umetniških upodabljanj in analiz pa je domovina sama. Včasih Cankar z naslovi daljših ali krajših del označi kraj dogajanja, največkrat pa s simbolnim pomenom naslova. Magajnov naslov je jasno poimenovanje konkretnega kraja, a povedali smo že na začetku, da je v tem prav tako nekaj simbolike. Tudi poslovenjenje imena, mestnega predela Zagreba (pri takih imenih takšna jezikovna dejanja niso običajna) ni morebiti pretirana nacionalna gesta, ampak je simbol tega, da pisatelj veliko govori o Slovencih v določenem mestu. Gre pač za mesto, Slovenci v takih primerih ne uporabljamo tujih besed. Mesto je mesto, četudi gre za Gornji grad. Kot se je Kurent »približal mestu Ljubljanskemu« in tam doživljal take in drugačne stvari, tako so doživljali različne stvari Magajnovi liki v »mestu«, in to v zgornjem in spodnjem, saj ima glavni naslov še podnaslov *Povest iz zagrebškega življenja*.